

BRÜSSZEL IIB RENDELET: A GYERMEK ÉRDEKE ELSŐDLEGESSÉGÉNEK ÉRVÉNYESÜLÉSE – KÜLÖNÖS FIGYELEMEL A MEGHALLGATÁSRA

MOLNÁR Sarolta
egyetemi adjunktus (PPKE JÁK)

1. Bevezetés

A családi jog érték központúságának következtében, a nemzeti kultúrába való beágyazottsága miatt különösen érzékeny terület, a nemzetközi együttműködés nehézkesen valósul meg. Azonban az Unió területén is érzékelhető a határon átnyúló családi kapcsolatok számának növekedése, így a koordináció elkerülhetetlen. A kollíziós szabályok megalkotását megelőző probléma is megjelenik, hiányzik a kompetencia az alapvető családjogi fogalmak meghatározására. Mégis a szülői felügyelet kapcsán a gyermekek jogellenes külföldre vitele olyan nyomást jelentett, amely már korán létre tudta hozni e családi jogi tárgyú együttműködést.

A gyermekek jogellenes külföldre vitelének polgári jogi vonatkozásairól szóló, 1980. évi Hágai Egyezmény (a továbbiakban: Hágai Egyezmény) idején általában különélő és felügyeleti joggal nem rendelkező apák vitték jogellenesen külföldre gyermekeiket, ebből indult ki a Brüsszel II, majd a Brüsszel IIa rendeletet is. A Brüsszel IIa rendelet elfogadása óta a gyermek jogellenes külföldre vitelének situációi azonban megváltoztak. Manapság tipikus, hogy felügyeleti joggal rendelkező szülő viszi külföldre a gyermeket, aki sok esetben az anya, ezzel ellehetetlenítve az ugyancsak felügyeleti joggal rendelkező apa jogait.¹ Természetesen kritika is érte a Brüsszel IIa rendeletet a megváltozott jogi szemlélet miatt, ami alakította a nemzeti jogokat.

Fontos változás a gyermekjogok tiszteletben tartására vonatkozó egyre fokozottabb figyelem is. Első lépésként 1989-ben megszületett a Gyermek jogairól szóló New York-i Egyezmény. Így a Brüsszel II és Brüsszel IIa rendelet már ennek tudatában

¹ KRUGER Thalia – CARPANETO Laura – MAOLI Francesca – LEMBRECHTS Sara – VAN HOF Tine – SCIACCALUGA Giovanni: Current-day international child abduction: does Brussels IIB live up to the challenges? *Journal of private international law*, Vol. 2. (2022) 160.

készült, azonban a gyermekjogoknak a rendeletben foglalt eljárások során való érvényesítése folyamatos fejlődést kell mutasson. E tanulmányban a gyermek érdekének elsődlegessége megvalósulási lehetőségei szempontjából vizsgáljuk elsősorban a Brüsszel IIb rendeletet.

2. A Brüsszel IIb rendelet elfogadásának kihívásai

A Brüsszel IIb rendelet tárgyalásai 2016 nyarán indultak és 2019 nyarán került elfogadásra a rendelet. Bár ez hosszú időnek tűnhet, az egyhangúsági követelménynek megfelelő rendeletek esetében ez igen szép siker. Különösen, ha arra gondolunk, hogy másik két családjogi tárgyú rendelettervezet csak megerősített együttműködés keretében került elfogadásra,² ami a felülvizsgálni kívánt Brüsszel IIa esetében nem is volt opció az egyhangúsági követelmény miatt. A siker előfeltétele volt, hogy a házasság fogalmával kapcsolatos kérdések eleve nem kerültek bele a javaslatba, ezen nem változtatott a rendelet, annak ellenére, hogy mind a szakirodalom, mind a gyakorlat oldaláról éri e szabályokat kritika. El kellett hát kerülni, hogy túlságosan megosztó kérdésekkel foglalkozzon a rendelet, mint az azonos neműek házassága vagy az élettársi kapcsolatok, bár ezeknek is lehet hatása a gyermek érdekére. További nehézséget jelentett, hogy a Brüsszel IIa rendelet megalkotásában a tagállamok majdnem fele nem vett részt, így most sokkal több jogi kultúra, jogrendszer és persze politikai tényező között kellett megegyezésre jutni.

Más családjogi rendeletek relatív kudarcának fényében még inkább eredményesnek tűnik a felülvizsgálat sikere. Mi lehetett az az erő, ami mégis egységbe tudta tömöríteni a delegációkat, ami lehetővé tette az egyhangúságot? Nagyon is valószínű, hogy ez a gyermek érdekének elsődleges figyelembevétele, mint elv, mely ugyan a Brüsszel IIa rendeletre is hatott, azonban most érezhetően erősebbé vált. Már a rendelet felülvizsgálatának szükségességét is az igazolta, hogy a gyermek érdekének érvényesülése a szülői felügyelettel kapcsolatos eljárások során sok kritikát kapott, és ebben a szellemben került megfogalmazásra az hat fő terület, amit felül kellett vizsgálni: a gyermek visszavitele, a gyermek másik tagállamban történő elhelyezése, az *exequatur*, a határozatok végrehajtása, az együttműködés és a gyermek meghallgatása.³

Fontos az a tény, mint kiindulópont, hogy az Unió összes tagállama ratifikálta az ENSZ Gyermekjogi Egyezményét. Maga az Unió Alapjogi Chartája is tartalmaz gyermeki jogokat, így tehát a Rendelet hatálya alá tartozó eljárásokban ezen alapjogi elvek kifejezett érvényesítése logikus, tulajdonképpen hiánypótló. Szándék volt, hogy a gyermek érdekét az eljárások egyszerűsítésével és hatékonyságuk növelésével moz-

² A Tanács (EU) 2016/1103 rendelete (2016. június 24.) a házassági vagyoni jogi rendszerekkel kapcsolatos ügyekben a joghatóság, az alkalmazandó jog, valamint a határozatok elismerése és végrehajtása területén létrehozandó megerősített együttműködés végrehajtásáról. A Tanács (EU) 2016/1104 rendelete (2016. június 24.) a bejegyzett élettársi kapcsolatok vagyoni jogi hatásaival kapcsolatos ügyekben a joghatóság, az alkalmazandó jog, valamint a határozatok elismerése és végrehajtása területén létrehozandó megerősített együttműködés végrehajtásáról.

³ Proposal for a council regulation on jurisdiction, the recognition and enforcement of decisions in matrimonial matters and the matters of parental responsibility, and on international child abduction (recast) COM/2016/0411.

dítsa elő. A Brüsszel IIB rendelet Preambuluma széleskörűen utal erre az elvre. A (19) preambulumbekzdés az Unió Alapjogi Chartájának 24. cikkére vonatkozóan tartalmaz utalást, ami a gyermek jogai körében rendelkezik a jóléthez szükséges védelemtől és gondoskodásról, a szabad véleménynyilvánításról és annak megfelelő figyelembevételéről, a hatóságok és magánintézmények kötelezettségéről a gyermek érdekeinek figyelembevételére, illetve a gyermek azon jogára vonatkozóan, hogy mindkét szülőjével rendszeres és személyes kapcsolatot tartson. Bár az Európai Unió Bírósága a Brüsszel IIa rendelet esetében is sokszor használta a Chartát, az erre való direkt utalás tovább fogja fejleszteni ebbe az irányba a joggyakorlatot. Továbbá kifejezetten rendelkezik arról, hogy a rendeletet az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye fényében kell értelmezni. Ez utóbbi azért jelenthet kihívást, mert ennek az egyezménynek nincs nemzetközi bírósági fóruma, mint hivatalos értelmező szerve, csak az ENSZ Gyermekjogi Bizottságára lehet támaszkodni. Természetesen a Bizottság hivatalos folyamatos értelmezése irányadó kellene legyen.⁴ Ha azonban ennek értelmezését magára veszi az Európai Unió Bírósága, az azzal az előnnyel járhat, hogy kikristályosodik az egyezményben foglalt 'gyermek legfőbb érdeké'-nek fogalma.⁵ Az, hogy mit jelent ez európai kontextusban, mi az a közös érték, ami mentén a gyermek jogait értelmeznünk kell az Unióban. Ugyanis ez az elv, bár minden tagállam által elfogadott, elég képlékeny ahhoz, hogy ne legyen egységes az értelmezése, vagyis csak látszólag olyan közös nevező, amit minden tagállam önállóan értelmez. Ebben igyekszik előre lépni a Rendelet.

A gyermek jogai Európában az Emberi Jogok Európai Egyezményében is gyökerezik, mely alapvető jogokat rögzít felnőttekre és gyermekekre vonatkozóan egyaránt, akárcsak az Európai Szociális Karta. Az Európai Unió és elődje, mint gazdasági közösség a 2000-es évekig nem rendelkezett önálló alapjogi rendszerrel, ekkor született az Európai Alapjogi Charta. Fontos még megemlíteni az Európai Stratégiát a Gyermek Jogaiért 2021–2024.

Annak ellenére, hogy az Európai Unióban a családjogi szabályozás tagállami hatáskörbe tartozik, a kezdetben gazdasági közösségként induló Európai Unió jogalkotási felhatalmazása egyre inkább kiterjed közvetlenül nem gazdasági együttműködést érintő tárgykörökre. Ennek folytán az az állítás már korántsem állja meg a helyét, hogy az Európai Unióban a családot érintő minden szabályozás kizárólag tagállami hatáskörbe tartozna. A szabad mozgás és tartózkodás joga és az európai állampolgárság okán egyre fontosabbá válik a családjogot érintő nemzetközi magánjog. Ezek az eszközök azonban visszahatnak a nemzeti jogra is, elindul egy standardizáció, ezt figyelhetjük meg a gyermek érdekével kapcsolatban is. Tapasztalható egy jelentős növekedés a nemzetközi elemet tartalmazó családjogi viszonyok gyakorisága terén. Ennek oka, hogy az uniós állampolgárok is nagyobb számban telepednek le, vállalnak munkát állampolgárságuktól eltérő tagállamban, de az is, hogy nagyszámú harmadik országbeli

⁴ Pl. General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1).

⁵ Giacomo BIAGIONI – Laura CARPNETO: Children under Brussels II ter Regulation. In: Andrea BONOMI; Gian Paolo ROMANO (ed.): *Yearbook of Private International Law – 2020/2021*. Vol XXII., Köln, Verlag Dr. Otto Schmidt, 2021. 141.

bevándorló és munkavállaló érkezik az Európai Unió területére szintén nemzetközi elemet tartalmazó családjogi viszonyokat hozva magával.

3. A *best interest* fogalma

Már az ENSZ Gyermekjogi Egyezményét megelőzően a Hágai Egyezmény is szólt arról, hogy a gyermekek felügyelettel kapcsolatos ügyei esetén az ő érdekeik kiemelt jelentőséggel bírnak.⁶ Az ENSZ Gyermekjogi Egyezményéből megszilárduló elv azonban a konkrét jogszabályokban igen sokféle értelmezést nyert. A Brüsszel IIa rendeletben egyszerre alapja a joghatósági szabályoknak és a kivételeknek is.⁷ Ahogy mondtam, a Brüsszel IIb rendelet egyes elvei is ezt szolgálják, így a közelséggel kapcsolatos elv, ami elsődleges a gyermek szokásos tartózkodási helye esetén – (20) preambulumbekzdés –, vagy a határozatok elismerése és végrehajtása, mely szintén a gyermek érdekét szolgálja az (55) preambulumbekzdésben. Azonban ismét fontos felhívni a figyelmet, hogy ezek a célkitűzések önmagukban nem tekinthetők abszolút jellegűnek, hanem pont a gyermek érdekéből fakadóan kellő rugalmassággal lehet őket alkalmazni, tehát az egyes ügyek tekintetében kell ezeket a gyermek érdekével szemben mérni. Így az, hogy a (12) preambulumbekzdés lefekteti, hogy a gyermek érdekét a joghatóság kijelölésénél a fizikai közelség jelenti, mindenképpen túl szűk értelmezése az elvnek, amely a gyakorlatban nem állta ki a próbát.⁸ Az, hogy valóban a gyermek érdeke legyen elsődleges, részben már a Brüsszel IIa rendeletben is cél volt, azonban most jóval egyértelműbben került megfogalmazásra.

Az Európai Unió Bíróságának gyakorlata két szempontból eddig is hangsúlyozta és értelmezte a *best interest* fogalmát. Egyrészt absztrakt módon a jogbiztonság érdekében a gyermek szokásos tartózkodási helye, mint az elsődleges joghatóságot meghatározó elv, valamint az elismerés és végrehajthatóság elleni kivételek szűk értelmezésével. Másodsor pedig az egyes ügyekben való körülmekintő jogalkalmazásra való felhívással.⁹ Így fontos újdonság, hogy az elismerésnél és végrehajtásnál bővült a megtagadási okok köre, így kivételes esetekben, ahol ez releváns, elkerülhető, hogy az elismeréssel vagy a végrehajthatósággal épp a gyermek érdeke lehetetlenüljön el. Ilyen az 50. cikk, amikor egy, a szülői felügyelet tárgyában később hozott határozat összeegyeztethetetlen a korábbival, mivel itt abból a feltételezésből indul ki a Brüsszel IIb rendelet, hogy a későbbi határozat tükrözi jobban a gyermek aktuális érdekét. A másik az 56. cikkben, amikor felfüggeszthető a végrehajtás, ha az ideiglenesen veszélyeztetné a gyermek fizikai vagy mentális egészségét és e körülmény a határozat meghozatala után állt elő, vagy a körülményekben egyéb jelentős változás történt.

⁶ A Hágai Egyezmény Preambuluma: „a gyermekelhelyezési ügyekben a gyermekek érdekei bírnak a legnagyobb jelentőséggel”.

⁷ Így például: Brüsszel IIa 12. cikk (1) b) szemben a 23. cikk.

⁸ Thalia KRUGER – Liselot SAMYN: Brussels II bis : successes and suggested improvements. *Journal of private international law*, 2016. 24.

⁹ BIAGIONI–CARPANETO i. m. 140.

Mint arról már szó volt, a gyermek érdekének jelentéséhez Európában alapvetően hozzátett az Emberi Jogok Európai Bíróságának a Római Egyezményt értelmező gyakorlata. A gyermek külföldre vitelének vonatkozásában két ügyet kell kiemelni: egyrészt a Neulinger és Shuruk v. Svájc ügyet,¹⁰ ahol azt mondta ki a bíróság, hogy a gyermek érdeke azt kívánja meg, hogy mélyreható vizsgálatot folytassanak le az egész családot érintő helyzetre és minden körülményre kiterjedően.¹¹ Majd az X v. Lettország ügyben¹² már úgy fogalmaztak, hogy az áll a gyermek érdekében, ha az adott esetben összes versengő érdek közötti egyensúlyt keresi a bíróság.

Több vonatkozásban azonban elszalasztott lehetőségként tekintenek a rendelet felülvizsgálatára, így a menekült vagy az elmozdított gyermekek esetében nem tartalmaz lényeges védelmi mechanizmusokat, ami problémás lehet a harmadik országból érkező gyermekek esetén. Erre jól rávilágít az ukrán háborús helyzet, hiszen az otthonukat most elhagyni kényszerülő gyermekek remélhetőleg vissza tudnak majd térni Ukrajnába. Ebben a tekintetben e különösen is sérülékeny gyermekek érdekeit nem tudta érvényre juttatni a rendelet módosítása.

Bár a nemzeti eljárásjogokba a rendszer megbontása miatt sem tanácsos direkt módon belenyúlni, minimum elvárásokat a szülői felügyelettel kapcsolatos ügyekben lehetett volna rögzíteni, például ilyen a gyors eljárás követelménye.¹³ Az időfaktor eszenciális, a gyermekkor az ember életében egy relatíve rövid, személyiséget alapvetően formáló, értékes szakasz. Bár a határidők terén próbál a Brüsszel IIB rendelet a gyorsaság irányába lépni, ez a nemzeti eljárásokban nagyon különböző lehet. Másik elszalasztott lehetőség, hogy a gyermek tájékoztatáshoz való joga nem került bele a rendeletbe, bár ez előfeltétele annak, hogy a gyermek – érdekének megfelelően – részt vehessen az őt érintő döntésekben.¹⁴ Amennyiben nem tud például arról a jogáról, hogy meghallgassák az eljárás során, akkor élni sem tud ezzel a jogával.

A gyermek érdekének alapelvét érdemes a megvalósulása szempontjából jelentős másik alapelvvel összefüggésben vizsgálni. A gyermek részvétele az őt érintő kérdésekben és a gyermek meghallgatása fontos és jelentős gyakorlati következményekkel bír a *best interest* aprópénzzé váltásában. A Gyermekjogi Biztosság is felhívja a figyelmet arra, hogy a Gyermekjogi Egyezmény 3. és 12. cikke szorosan összefügg, mintegy kiegészíti egymást.¹⁵

4. A gyermek meghallgatása

A Brüsszel IIB rendelet kiemelendő vonása a gyermek meghallgatása, mely eljárási kérdésnek is tűnhet elsőre, de tapasztaljuk jelentőségét az anyagi jogi szabályokban: a

¹⁰ Neulinger and Shuruk v. Switzerland application no. 41615/07.

¹¹ Neulinger and Shuruk v. Switzerland 139.

¹² X v. Latvia Application no. 27853/09.

¹³ KRUGER–SAMYN i.m. 30.

¹⁴ KRUGER–CARPANETO–MAOLI–LEMBRECHTS–VAN HOF–SCIACCALUGA i. m. 179.

¹⁵ ENSZ Gyermekjogi Bizottság 14. számú átfogó kommentárjára (2013) a gyermekek legfőbb (mindenek felett álló) érdekük elsődleges szempontként történő figyelembevételéhez való jogáról.

kiskorúak véleményét meg kell hallgatni és megfelelően figyelembe kell venni,¹⁶ vagyis ez alanyi jog, sőt alapvető jog. Vannak olyan országok, melyek eljárásiként, és vannak olyan tagállamok, amelyek anyagi jogiként kezelik a kérdést. Az Európai Unió Bírósága a Matoušková-ügyben inkább anyagi jogi értelmezést adott.¹⁷

Szemléletváltás zajlik ezen a téren, hiszen korábban sok ország gyakorlata az volt, hogy a gyermek érdekét a szülők tudják megfelelően képviselni. Ma azonban már számos kutatás rámutat, hogy a gyermek meghallgatása nem csak azért szükséges, hogy az érdekét minél jobban szem előtt tartsuk, hanem – szemben a korábbi nézettel, hogy a gyermeknek traumatikus és terhes a meghallgatás – éppen az okozhat sérelmet, ha kimarad az őt érintő eljárásból, ha nem hallgatják meg.¹⁸

Tulajdonképpen a gyermek meghallgatására való kötelezettség fennáll az Unió összes tagállamában a rendeletről függetlenül is. Bár a Hágai Egyezmény nem tartalmaz a gyermek meghallgatására való kötelezettséget, viszont a gyermek tiltakozása a 13. cikk szerint oka lehet a visszavétel megtagadásának. Kifejezett kötelezettség fakad egyrészt a Gyermekjogi Egyezményből, hiszen a 12. cikk úgy fogalmaz, hogy a véleményformálásra képes gyermeknek joga van, hogy ezt kifejezze, bár a magyar fordítás ítélőképessége birtokában lévő gyermekről beszél.¹⁹

A magyar szakirodalom már a Gyermekjogi Egyezmény szövegében ítélőképességnek fordított – valójában véleménynyilvánítási képességet jelentő – kifejezést többféle módon értelmezi. Néhol azt találjuk, hogy ez az önálló véleménnyel rendelkező gyermeket feltételezi, máshol azt, hogy „képes arra, hogy a jogügylet lényegét, következményeit átlássa, véleményt formáljon, és véleményét kifejezésre juttassa”²⁰. A Gyer.²¹ 2. § a következőképp adja meg a fogalmat „az ítélőképessége birtokában lévő gyermek: az a kiskorú, aki életkorának és értelmi, érzelmi fejlettségének megfelelően képes – meghallgatása során – az őt érintő tények és döntések lényegi tartalmát megérteni, várható következményeit belátni.” Ezek igencsak megszorító értelmezések az Egyezményhez képest, tehát a gyermek meghallgatáshoz való alapjoga hazánkban e többlet kihívással is szemben találja magát.

Az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága a gyerekek joga a véleménynyilvánításhoz című 12-es számú átfogó kommentárja²² szerint az érettség és a kor nem feltétele a meghallgatásnak, továbbá a véleményformálásra való képességet és a kort nem akadályként kellene az állami szabályozásoknak tekinteniük, hanem a megfelelő körülmények megteremtésére való kötelezettségnek. Tehát olyan helyzetet kell teremteni, hogy a

¹⁶ Ptk. 2:14 § (3).

¹⁷ C-404/14 Marie Matoušková-ügy.

¹⁸ Benedetta UBERTAZZI: The hearing of the child in the Brussels IIa Regulation and its Recast Proposal. *Journal of private international law*, Vol. 3. (2017) 571.; vö. 1143/B/1998 ABH.

¹⁹ Art. 21. 1. „the child who is capable of forming his or her own views” részt „ítélőképessége birtokában lévő gyermek”-re fordította a magyar szöveg.

²⁰ SZÉKELY László: IV. Cím. In: VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz 1–2. – Kommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez I.* Budapest, Wolters Kluwer, 2014. 81–82.

²¹ 149/1997 (IX.10) Korm. rendelet.

²² ENSZ Gyermekjogi Bizottság 12. átfogó kommentár (2009) A gyerekek joga a véleménynyilvánításhoz.

gyermek, aki kíván élni a meghallgatáshoz való jogával, félelem és befolyásoltság nélkül tehesse azt. Azt pedig, hogy a meghallgatás képviselő útján is történhet, úgy kell értelmezni, hogy amikor csak lehetséges, közvetlenül kell meghallgatni a gyermeket.

Másrészt az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlata szerint a gyermek meghallgatásához való joga a 6. cikk részét képezi. Egyensúlyt kell teremteni a gyermek és a szülők érdeke között, inkább a gyermek érdekét előtérbe helyezve.²³ Az Alapjogi Charta pedig a 24. cikkében szól arról, hogy a gyermekek szabadon kifejezhetik véleményüket és ezt koruknak és érettségüknek megfelelően veszik figyelembe.

Már a Brüsszel IIa rendelet is rendelkezett a gyermek tényleges meghallgatásáról egyrészt a gyermek visszaviteli ügyekben a 11. cikk szerint. Másrészt a 23. cikkben, mint az ítélet elismerésének akadálya szülői felügyeleti ügyekben. Továbbá a 41. és 42. cikkben a végrehajtás megtagadásának oka, ha a gyermeket nem hallgatták meg kapcsolattartási, visszaviteli ügyekben. Azonban azóta sokat változott a világ és hangsúlyosabbá vált ez a követelmény, amit híven tükröz a rendeletmódosítás. A gyermek valódi részvétele több elemből áll: egyrészt idetartozik, hogy teret és időt kapjon a véleményének kinyilvánítására, megfelelő információhoz jusson, a felnőttek valóban meghallgassák őt, és hogy a véleményét figyelembe vegyék akkor is, ha esetlegesen nem aszerint döntenek.

Alapvető kritika volt a Brüsszel IIa rendelettel szemben, hogy a gyermek meghallgatását egyes eljárások esetében tartalmazta és nem általánosan. A kölcsönös bizalmon alapuló elismerés és végrehajtás hatékonysága is megkérdőjeleződött a Brüsszel IIa rendelet gyakorlatában. Továbbá, mivel az alkalmazandó jogról nem tartalmaz szabályt a meghallgatásra vonatkozólag a Brüsszel IIB rendelet, némely tagállam *a lex forit*, míg mások anyagi jogi relevanciával kezelve a meghallgatást a szokásos tartózkodási hely szerinti anyagi jogi szabályokat használják.²⁴

A gyakorlatban egyébként a gyermekeket igen kis számban hallgatják meg ténylegesen a tagállamok bíróságai. Egy kutatásból kiderült, hogy a Brüsszel IIa rendelet hatálya alá tartozó gyermek visszaviteli ügyek csupán 20%-ában hallgatták meg a gyermeket.²⁵ Ez az adat még elgondolkodtatóbb, ha figyelembe vesszük, hogy a 6 év feletti gyermekek esetében is csak 27%-os ez az arány. Vagyis a kölcsönös bizalmon alapuló elismerés a gyakorlatban érthető módon elbukott a tagállamok a valódi meghallgatás hiányára építő megtagadási gyakorlatán.²⁶

A Brüsszel IIB rendelet 21. cikke, a gyermek meghallgatására vonatkozó szabálya, a Gyermekjogi Egyezmény 12. cikkelyéből merít ihletet, vagyis ahogy már szó volt róla, a gyermek meghallgatásának nem előfeltétele az érettség vagy a kor, valóban meg kell hallgatni, az érettség és a kor csak a vélemény figyelembevételének súlyozásánál jut szerephez. Valódi újdonság, hogy átfogó módon írja elő a gyermek meghallgatását

²³ Neulinger és Shuruk v. Svájc ügy vö. X v. Lettország ügy.

²⁴ ÜBERTAZZI i. m. 593.

²⁵ Paul BEAUMONT – Lara WALKER – Jayne HOLLIDAY: Conflicts of EU courts on child abduction: the reality of Article 11(6)–(8) Brussels IIa proceedings across the EU. *Journal of Private International Law*, Vol. 12., Iss. 2. (2016) 241.

²⁶ ÜBERTAZZI i. m. 594.

a Brüsszel IIb rendelet, bár továbbra is lehetőséget biztosít arra, hogy a meghallgatás nem közvetlenül, hanem képviselő útján történjen. A meghallgatással kapcsolatban a legfontosabb, hogy egy új autonóm standardnak kell megfelelni ezen a téren, „valódi és tényleges” lehetőséget kell kapjon a gyermek a meghallgatásra, vagyis nem elegendő a nemzeti jog szerint elégséges meghallgatási szabályokat betartani. A másik oldalról nem is lehet majd visszautasítani a határozatok elismerését azon az alapon, hogy a nemzeti jog más (szigorúbb) szabályokat tartalmaz a gyermek meghallgatására vonatkozóan, mint ahogy például a német bíróság tette a Brüsszel IIa rendelet hatálya alatt. Vagyis a gyermek érdekében vagy a közrendre való hivatkozás önmagában nem elegendő az elismerés megtagadásához, a 39. cikk szerint ugyanis a nyilvánvalóan közrendbe ütközésre és a gyermek meghallgatásának 21. cikk szerinti standardjára lehet csak hivatkozni a megtagadás során.

Némileg szűkíti e jog érvényesülését, hogy a (39) preambulumbekzdés szerint a meghallgatás „nem jelenthet abszolút kötelezettséget”, a gyermek érdeke elsődlegesebb, példaként azokat az eseteket említve, ahol a szülők között megállapodás jött létre. Hazánkban a szülői felügyeleti ügyek 90%-ában a szülők egyezségét hagyja jóvá a bíróság, így a gyermek meghallgatására nem kerül sor, bár ezekben az esetekben is lenne rá lehetőség.²⁷ A tagállami szabályozások is sokszínűek, a gyermek meghallgatását az eljárási jogok egy része korhatárhoz köti, de ez is nagy változatosságot mutat. Bulgáriában, Romániában 10, Finnországban 15 éves korhoz, Horváthországban, Lengyelországban,²⁸ Franciaországban²⁹ nincs kifejezett életkorhoz kötve a meghallgatás, ahogy hazánkban sem, bár itthon a bírói gyakorlat a 12 éves kort tekintette irányadónak.³⁰

Ahogy említettük, a meghallgatás kötelezettsége fennállt az Alapjogi Chartából fakadóan is, azonban a Brüsszel IIb rendelet ezzel ráerősít ennek az alapvető jognak a joggyakorlatban való megvalósulásának kötelezettségére. Ezzel kapcsolatban kissé aggasztó lehet, hogy a felkészülés során készítettek egy felmérést tagállami bírókkal, és harmaduk úgy nyilatkozott, hogy a felkészülés után is úgy véli: a jövőben is ugyanúgy kell alkalmaznia a jogot, mint eddig, vagyis kérdéses, hogy az autonóm standard fogalma hogyan fog átmenni a gyakorlatba. A kritikusok szerint a kölcsönös „bizalmat nem lehet előírni, hanem ki kell érdemelni”.³¹ Legyünk azonban bizakodók, hogy az EUB iránymutatásai segítenek majd, másrészt nem elhanyagolható a rendelet indirekt

²⁷ VISONTAI-SZABÓ Katalin: A gyermek meghallgatása a bírósági eljárásban. In: GÖRÖG Márta – HEGEDŰS Andrea (szerk.): *Lege duce, comite familia: ünnepi tanulmányok Tóthné Fábán Eszter tiszteletére, jogász-pályafutásának 60. évfordulójára*. Szeged, Jurisperitus, 2017. 519.

²⁸ UBERTAZZI i. m. 591.

²⁹ SZEIBERT Orsolya: A gyermek meghallgatása és a jogellenes gyermekelvitel: két családjogi konferencia margójára – a húsz esztendő New York-i Gyermekjogi Egyezményre tekintettel. *Családi Jog*, 2009/4. 31.

³⁰ ÁDÁMKÓ Viktória: Az ítélőképessége birtokában lévő gyermek véleményének meghallgatása – különös tekintettel a gyermekelhelyezésre. *Családi Jog*, 2015/3. 11

³¹ UBERTAZZI i. m. 598.

harmonizációs hatása sem,³² vagyis, hogy a gyermek meghallgatásának elvárásai magasabb garanciák irányába mozdítják majd el a tagállami anyagi jogot is.³³

A gyermek meghallgatásának az általános szabályon túl továbbra is kiemelt jelentősége van a gyermek visszaviteli ügyekben, ezért ezt külön is tartalmazza a Brüsszel IIB rendelet a 26. cikkben. Ennek jelentősége egyrészt abból fakad, hogy felszínre kerülhet a gyermek tiltakozása a visszavitele ellen, továbbá más körülmények, amelyek a visszavitele ellen vagy akár mellett is szólhatnak.³⁴

Standard ide vagy oda, természetesen sok tág fogalom van így is a rendeletben, amit értelmezni kell, például: Mikor ítélőképese egy gyermek? Mit jelent a valódi és tényleges lehetőség? Hogyan kell értelmezni a „kellően tekintetbe véve” fordulatot? Ezek adott esetben komplex ismereteket kívánnak meg a jogalkalmazótól,³⁵ tehát kiemelt jelentőségűvé válik a bírák továbbképzése.³⁶

Egyébként a Brüsszel IIB rendelet nem tartalmaz részletes előírásokat a meghallgatás megvalósítására, azonban az 53. Preambulumbekezdés ajánlásokat tesz a meghallgatás lebonyolítására, biztatva a jogalkalmazást a technika biztosította lehetőségek alkalmazására. Így például a pandémia tapasztalatai csak megerősítik, hogy videokonferencia útján is megtartható a meghallgatás. Csak két esetben lehet eltekinteni a gyermek meghallgatásától: 1) vagyonnal kapcsolatos ügyben és 2) sürgős ügyben, ha ezt megfelelően alátámasztották. Egy további elem, hogy a gyermek – képviselő útján – maga is kezdeményezheti a végrehajtás felfüggesztését.

5. Összegzés

Nagyon érdekes, hogy a *best interest of the child* más alapjogi elvekhez képest milyen gyorsan vált axiómatikussá, legalábbis Európában. Ehhez az Egyezmény, illetve annak az európai szervek általi széles módon sajátjává tétele, valamint értelmezése és jogalkotási folyamataihoz alapulvétele kellett. Annak vagyunk tanúi, hogy egy komplex, részben történetileg egymásra épülő, részben újabban tudatos jogalkalmazási és jogalkotási tevékenység eredményeként a „gyermek érdeke” sajátos európai elvvé válik, fejlődik, melynek újabb bizonyítéka és eszköze lehet a Brüsszel IIB rendelet. A gyermek érdekének megvalósulása terén kiemelkedő jelentősége van a meghallgatásnak, melyben igyekszik szintén előre lépni a Brüsszel IIB rendelet, azonban a tagállami eljárásokon és különösen is az eljáró bírón múlik annak igazi megvalósulása.

³² Ehhez hasonló folyamatra hívja fel a figyelmet a bejegyzett élettársi kapcsolatok elismerése mentén: Martina MELCHER: (Mutual) Recognition of Registered Relationships via EU Private International Law. *Journal of Private International Law*, Vol. 9., Iss. 1. (2013) 169.

³³ KRUGER–CARPANETO–MAOLI–LEMBRECHTS–VAN HOF–SCIACCALUGA i. m. 183.

³⁴ KRUGER–CARPANETO–MAOLI–LEMBRECHTS–VAN HOF–SCIACCALUGA i. m. 178.

³⁵ GYENGÉNÉ NAGY Márta: A gyermek meghallgatása, mint alapvető elv – Az Európai Unió gyermekjogi tematikája. *Európai Jog*, 2016/4. 8.

³⁶ KOZÁK Henriette: Mumus vagy csodaszor? – A gyermek közvetlen meghallgatásának tendenciái egy német felmérés tükrében. *Családi Jog*, 2015/4. 11.

